

roppen. Geen
s van an.
Ik slag. Richt
Jood, en laat
en mijnheer
houden. „De
ings nog.

onzin. Hull
s een muisje,
chten, en net
eeren schoon
n nóg eens
danst. Wan-
ulken volke-
die op Joden
Jood impor-
muusert heel

hoore, aldus
het boek, dat
s trouw heeft
dalieden niet
ent niet aan-
usschen Ond

Aan artikel
alle deze
lig en kano-
feling al wat
wja van dien
zelve tasten
rin voor-

steedschen,
lijdenswoord
e calvinisten,
gehoorzaam-
den, die van
Schrift zich

in bezig. Met

VENATOR.

RIE

tsien.

Melanch-
at met Cas-
tellio een
verontschul-
digen. Dal-
gheden en
was, dat ik
sverstanden
rienden der
geweldige
ik u altijd
En ik wil,
an mijn in-
sympathie
verbinden.
id. En hij
e humanis-

Nu kunl
ttering ver-
vervolgt en
is, al uw
dan werke-
en Satan te
s een engel

Frankfort,
neerde ge-
lo bewerkt
westie.

ngnet, de
bekend was
trouweloos
ste heeft hij
n een brief
kel aan zijn
gewoon ge-
zond, op-
zaam-ideeën,
dekt, gedekt
t een groot

de van Me-
nd van een
des te meer
n straf, die
vlekkeloos
chap steekt
aandoel.
unt gij hem
vil ook ons
verzoenen."

Ondertusschen werd de mystisch-spiritualistische
trek: van de vrome persoonlijkheid, die tenslotte
onbloedig zichzelf offert in den paradoxalen dood
van alle mijnheid en ikheid bij Castellio open-
baar in zijn werk.

Het klassieke geschrift van deze zelfsterving is
de z.g. Theologia deutsch.

Dit boek werd door Castellio in het Fransch ver-
taald en zoo bedreigde het geestelijk gevaar, dat
verbonden is aan de namen Tauler en Sebas-
tiaan Franck en Castellio, de Fransche
gemeente van Frankfort.

In een brief van 23 Febr. 1559 waarschuwt Cal-
vijn ernstig tegen dit boekje, dat volgens hem wel-
iswaar geen duidelijke dwaalleer bevatte, maar
toch gewets van den duivel was om de eenvon-
digheid des Evangelies geheel in verwarring om te
zetten. Ja, nader bezien, bevatte het een zóo doode-
lijk vergif, dat hij, die dit boekje verspreidde,
daarmee de heele kerk dreigde te vergiften. Daar-
om, lieve broeders, ik bid en vermaan u vóór
alle dingen in den Naam Gods, dat gij de lieden,
die u met zulke schandelijke geschriften willen
bederven, zult mijden als de pest. En ik bid ook
degenen, die zich met hen (dat is dus met Cas-
tellio en zijn geestverwanten, A. J.) hebben inge-
laten, dat zij voorzichtiger moeten zijn in het ver-
volg, opdat zij zich niet zoo vastmaken in het
kwaad, dat zij het niet meer kwijt kunnen geraken
als zij willen.

Er ging inderdaad invloed uit van dit soort
boeken.

In 1563 schreef Casper Habelius uit Dussel-
dorf aan den Bazelschen hoogleeraar Castellio, dat
deze liever de Navoring van Christus zou
gereed maken voor schoolboek dan de Theo-
logia deutsch. De Navoring was niet zoo
duister als de Theologia.

Ook in de Nederlanden werkte deze geest door.
De Latijnsche en Fransche vertaling van de
Theologia door Castellio is in Antwerpen bij
Plantin gedrukt. Er zijn niet minder dan drie
Nederlandsche vertalingen van de „Theologia
deutsch" geweest en Marnix had het kwaad
in den Nederlandschen Gereformeerden humanis-
tenkring, toen hij er tegen waarschuwde in zijn
„Onderzoekinge ende grondelijke
wederlegginge der geestdrijvische lee-
re." (1595). Castellio, Seb. Franck, Coorn-
hert waren de mannen van de verdraagzaamheid
en menscheelheid en meteen niet zoo gehecht aan
het uitwendige en geen ijveraars voor den Heere.
Zij lieten in hun „Gelassenheit", in hun Sabbath,
god in zich werken. Zij hadden hun stille tijden,
waarin zij zelf tot een bescheiden niets werden.
Vandaar uit beschimpen zij degenen die staande
in het geloof de oorlogen des Heeren voerden.

In 1608 schreef de Gereformeerde predikant
Reinier Danteclock: Ende dit is wel de
aldergrootste Secte, die hier te lande te vinden is,
dergeene namelijk, die gheen werck en maken
van eenighe uytelijke Religie, nochte professie
daarvan en doen... „Deze Stilhouders ende die
haar uytgheven datse alleen aan de voeten des
Heeren Christi met Maria begheeren te zitten, zynder
huydensdaeghs in ontallicker grooter menighe-
te, Göt betert".

De invloed van de richting Seb. Franck, Cas-
tellio, Coornhert in de Nederlanden was toen
reeds wassende. Scholastieke noch Mystieke Gere-
formeerde reactie was bij machte om dit moderne
denken en de moderne devotie op den duur te
wederstaan. Hier liggen de wortelzonden, die de
kerken in afval brachten.

Tenslotte geef ik nog weer het oordeel van Cal-
vijn zelf over den persoonlijke kant van dezen
strijd.

Hij schreef aan Nicolaas Zurkinden in
Bern. Viret was afgezet in Lausanne en nu dacht
men er over om Castellio te benoemen als hoo-
gleraar in Grieksche te Lausanne.

Zurkinden vroeg echter eerst Calvijn om raad,
omdat hij er rumoer van vreesde.

Calvijn schreef: „Uw brief was mij aangenaam,
niet alleen als getuigenis van uw liefde tot mij
persoonlijk, maar vooral omdat hij een buiten-
gewone ijver verradt om vrede en eendracht in de
kerk te behouden. Dat onze briefwisseling zoo
lang staakte is wel hieraan toe te schrijven — ik
wil het niet ontkennen — dat ik gaarne zweeg —
om geen onnodige botsingen met u te hebben.
Hoewel wij hetzelfde doel najagen, zijn wij toch
meer dan mij lief is verschillend van aard en ka-
rakter. Wat ge van mij denkt en soms ook zegt,
weet ik wel en ik ben niet zoo vooringenomen
met mij zelf, dat mij een paar fouten, die gij in mij
afkeurt, niet ook zelf zouden mishagen; ik heb
daarvoor goede getuigen; maar eenige andere din-
gen mogen aan mij niet anders zijn. Wij zijn wel
niet van dezelfde natuur, maar ik sla ook opzette-
lijk een weg in, die bij uw karakter niet past.

U verheugt zich vóór alles in milde stemming.
Ik ben daar ook niet vreemd aan. Wanneer ik u
al te streng voorkom, geloof mij, dan heb ik deze
rol op mij genomen, omdat ik moest.

Daarbij overweegt gij in 't geheel niet, hoe zeer
de kerk schade lijdt door uw milde vriendelijkheid,
die den booze ongestraft laat doorgaan, die de
deugd verwisselt met de boosheid en die wil en
zwart niet onderscheidt.

Als voorbeeld diene Castellio, dien gij aan de
spits zoudt willen stellen in de kerk van Lausanne,
als gij niet bang waart dat er onrust over zou
komen door de twisten, die ik vroeger met hem
gehad heb.

Die woorden tasten niet zoozeer mij als veelmeer
Gods heiligen Naam aan, Zijn Waarheid, alle Re-
ligie wordt daarmee smadelijk beschimpt. Wanneer
deze goede man de hoofdzaak onzer leer des heils
(de praedestinatatie, de absolute soevereiniteit over
het door de humanisten soverlein gewaande ik
als centrum van vroomheid) wil doen wankelen,
als hij zich niet schaamt in zulk een afschuwelijke
lastering uit te breken als: Calvijn's God is een
huichelaar enz... mag ik daar niet klagen, dat
gij dan nog zoo onvriendelijk over mijn houding
in dezen spreekt? Ik weet wel, gij wilt niet het
stinkende vuil van dezen hond prijzen, maar dui-
zendmaal liever zal mij de aarde verslinden, dan
dat ik niet zou hooren naar wat de Geest Gods
zegt en beveelt door den mond des profeten,
namelijk, dat de smadingen dergenen die God aan-
tasten op mijn hoofd vallen zullen. (Psalm 69: 10.)

En als ik nu naar mijn plicht des geloofs de
zaak verdedig, die ik niet in den steek mag laten,
zonder een trouweloze verrader te worden, dan
noemt u dat: ik heb een ruzie met hem.

Och ware u dat onbedachte woord niet ontval-
len; ik schaam mij voor u, zoo slecht staat dat
voor een Christen. Als wij slechts een vonkje
vroomheid in ons hebben, dan moet een lastering
als van Castellio ons in den hoogsten toorn doen
ontvlammen. Ik persoonlijk wil dan liever razen
van woede als niet toornig worden. Zie toe, hoe
gij dit voor den Hoogsten Rechter zult verant-
woorden.

Met des te meer recht en met des te beter ge-
weten breng ik deze aanklacht open onder uw
oogen, omdat u twee jaar geleden schertsend mij
over den hekel hebt gehaald en mij meer een leer-
ling van Cicero dan van Christus hebt genoemd.

Aan 't slot: ik zie daar hoe bitter deze brief is
geworden en er scheelt niet veel aan of ik ver-
scheur hem in honderd stukken, maar het is niet
naar mijn aard om te verbergen wat mij zwaar op
het hart ligt en gij wilt dat ook niet, dat ik zoo
weinig vertrouwen in u zou hebben. Ik had anders
in 't geheel niet durven schrijven, want met vleierij
te liegen, daartoe brengt men mij niet. Daarbij
komt, dat een onmogelijke maat van zorgen mij
nog meer geprikkeld heeft.

Des te meer vrees ik, dat ik u, die ook onder den
druk van zorgen en arbeid bijna omkomt, onge-
legen zal vallen." Febr. 1559.

Het voortdurend waarschuwen van Calvijn was
niet zonder vrucht. Castellio geraakte steeds ver-
der van de Gereformeerden af. Hij kreeg contact
met David Joris en met Ochino en andere kettlers.

Toen deze vervolgd werden brak ook voor hem
een zware tijd aan... hij had plannen om te
vluchten naar Polen, maar 29 December 1563 over-
leed hij. Hij werd eerbiedig begraven in de kathedraal
van Bazel, gedragen door zijn leerlingen,
w.o. drie jonge Poolse edellieden.

Calvijn's strijd was in zoover bekroond, dat Cas-
tellio geen rechtstreekschen, persoonlijke invloed
in de gereformeerde kerken kon doen gelden.
Franck, Coornhert, Castellio bleven voorloopig in
de gereformeerde kerk geteekend als dwaalgeesten.
Maar hun geest is helaas wel doorgewerkt en heeft
den afval der kerk gebracht.

A. JANSE.



Occupatie geen annexatie.

In „De Nieuwe Eeuw" (roomsch) schrijft prof.
Regout over den rechtstoestand in bezet gebied. We
lezen o.m.:

Occupatie is geheel iets anders dan annexatie.
Enpen en Malmedy, de gebieden, die voor 1919 bij
Duitsland behoorden, zijn eenige weken geleden
geannexeerd, ingelijfd bij het Duitse Rijk; andere
streken van België en Nederlandsch grondgebied
zijn geoccupeerd, zijn bezet door de Duitse weer-
macht.

In een geannexeerd gebied zal de wetgeving
van den annexeerenden staat worden toegepast; de
burgers worden onderdanen van dien staat; de
annexatie wil een blijvend toestand scheppen. Het
bezet gebied daarentegen blijft zichzelf over
de geheele lijn; de bewoners behouden hun
nationaliteit; de eigen wetgeving blijft
van kracht, op enkele beperkingen na; de be-
zetting is een tijdelijke toestand voor den duur
van den oorlog.

Zoo blijft dus voor ons Nederlanders de Neder-
landsche wetgeving: 't Nederlandsch burgerlijk recht
enz. onveranderd gelden, evengoed als de verorde-
ningen van staat, provincie, gemeente, enz.

Voorts:

Evengoed als de Nederlandsche wetgeving in
werking blijft, zal ook het dagelijksche leven zijn
normalen vorm moeten behouden of daar zoo spoed-
dig mogelijk toe moeten terugkeeren. De verschil-

lende vormen van activiteit, de bezigheden van
iedereen dag, de gebruiken met een ons eigen natio-
naal karakter, moeten voortgaan, zooals voor de
bezetting gebruikelijk was.

Vervolgens:

Wij willen thans de vraag bespreken, wie in bezet
gebied de gezagsdragers zijn. Is er geen inner-
lijke tegenspraak tusschen de loyaliteit, die wij
tegenover onze eigen Vorstin willen bewaren, en de
bereidheid de verordeningen der Duitse bezettings-
autoriteiten op te volgen?

Het antwoord is niet moeilijk. Volkenrechtelijk is
de positie van de nationale overheid en die van de
bezettingsautoriteiten duidelijk geregeld, en deze
regeling is ook uit moreel oogpunt verantwoord.

De eerste woorden van art. 43 geven er de samen-
vatting van: „Daar het gezag van de wettige over-
heid in feite is overgegaan in handen van den be-
zetter, zal deze..." M.a.w. rechtens, de jure blijft
het bezette gebied onderworpen aan den verdreven
soverein; feitelijk, de facto, neemt de occupant,
tijdens den duur van de bezetting, de plaats in van
het wettig gezag, ter regeling van de zaken, die voor
de militaire belangen van den bezetter, en voor orde
en welzijn van het bezette gebied, noodig zijn. De
sovereiniteit over ons volk is dus volkenrechtelijk
gebleven bij de Koningin met haar regering. Daar
de Koningin met de regering uit het bezette ge-
bied van Nederland zijn heengegaan — evenals
Koning Albert tijdens den wereldoorlog zijn land
verliet en de zetel van de regering in Le Havre
vestigde — om niet in de macht der oprukkende
Duitse troepen te geraken en het contact met de
overzeesche gebieden van het Rijk niet te verliezen,
nu kan zij haar gezag over het bezette gebied fel-
lijk niet meer uitoefenen.

Niet uitoefenen is evenwel iets anders dan niet meer
bezitten.

Schrijver citeert ook Heyland:

Een samenvatting van wat wij hierboven hebben
gezegd over de soevereiniteit in bezet gebied geeft
Heyland in „Wörterbuch des Völkerrechts", II, 156:
„Slechts de uitoefening van de soevereiniteit
in 't bezette gebied gaat over op den bezetter. De
sovereiniteit zelf van den geoccu-
peerden Staat over het bezette gebied
wordt door oorlogsbezetting niet vernietigd. De vijandelijke (d.i. voor den bezetter
vijandelijke) soverlein blijft soverlein van
het bezette gebied. Hij is, voor den duur
van de bezetting, slechts in de uitoefening
van zijn soevereiniteit feitelijk verhinderd. De
occupatio bellica beteekent geen gebiedswerving,
geen occupatio imprui". (Het gespatieerde van Hey-
land.)

Duidelijk staat hier, dat de soevereiniteit van
Koningin Wilhelmina gehandhaafd blijft.

Nog enkele voorbeelden:

In September 1870, tijdens den Fransch-Duitschen
oorlog, was Keizer Napoleon III vervallen verklaard
van den troon en de Fransche Republiek uitgeroe-
pen. Het Hof van Appél van Nancy, welke stad
gelegen was binnen het door het Duitse leger
bezette gebied van Elzas-Lotharingen, ging er toe
over zijn vonnissen uit te spreken „in naam van de
Fransche Regeering en het Fransche Volk". Duitsch-
land had echter de Fransche Republiek nog niet
erkend en verbood deze formulering. Het stelde
van zijn kant voor de formule te gebruiken „in
naam van de Duitse Mogendheid in het bezette
gebied van Elzas-Lotharingen", of, indien de Fran-
sche rechters deze formule niet wilden aanvaarden,
de woorden „in naam van den Keizer der Franschen".
Men kwam niet tot een oplossing. Bluntschli heeft
terecht opgemerkt, dat in dit verward geval de
formule „in naam van het recht" of „in naam van
de wet" het middel zou zijn geweest om uit de
impasse te geraken. Tijdens den wereldoorlog is
zonder bezwaar der Duitse autoriteiten, in het
bezette Belgische gebied geregeld recht gesproken
„in naam van den Koning der Belgen".

Laat ons onze rechten kennen, en zoover het aan
ons staat, handhaven.

Curator.

Nu en „De Heraut" en „Credo" zich bemoeien met
het Kamper Curatorium, nu doen wij het ook. De heer
H. Algra schrijft in „Leeuw. Kb." (classicaal):

De Gereformeerde Kerken in Friesland-Noord
hebben een nieuwen curator benoemd voor de Theo-
logische Hoogeschool te Kampen, n.l. Dr Kroeze te
Dokkum. Bij hen, die met deze materie eenigermate
op de hoogte zijn, zal er wel geen twijfel hebben
bestaan, dat het aldus zou loopen.

Dr Kroeze is immers de aangewezen man.
Hij is een wetenschappelijk man, die door zijn
proefschrift bewezen heeft, thuis te zijn in het He-
breeuwsch en de daarmee verwante talen.

Onlangs hebben wij in het „Friesch Dagblad" uit-
voerig de aandacht gevestigd op zijn studie over
Melchizedek, die er zich zoo goed toe leent om als
bron te worden gebruikt voor een inleiding op de
mannenvereniging.

Dr Kroeze is bovendien een vriend van de Theo-
logische Hoogeschool. Hij beschouwt het niet als
zijn ideaal, dat de kerken het accoord van '92 on-
gedaan zullen maken. Ook is hij niet een man, om
via een persbureau stukjes te lanceeren tegen het
promotierecht, of tegen de benoeming van een zesden
hoogleeraar. Van dat genre is hij helemaal niet.

Ditmaal hebben de kerken in Friesland-Noord zich
niet vergist.

We zijn dankbaar óók voor de benoeming van dr
Kroeze. Al was 't alleen maar reeds hierom, dat de
figuur ongewenscht is, die dr v. Es heeft willen aan-
vaarden: Curator en van Kampen en van de V.U.